

İslâm'da İbadetlerin Değişmezliği

(İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi Açısından İbadet ve İbadet Nitelikli-Taabbudî Hükümler)

Abdullah Karaman

Akademi Yayıncılık, İstanbul 2002, VII+293 sayfa.

İslâm hukuk literatüründeki *taabbud* kavramından yola çıkarak, genelde dinde değişmeyen alanı, özel olarak da ibadetlerin değişmezliğini temellendirmeye çalışan eser bir giriş ile üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde (s. 1-6) *hüküm* kavramı ve dînî hükümlerin çeşitli şekillerde tasnif edilmesi üzerinde durulmakta ve *taabbudî hükümlerin* diğer hükümler arasındaki yeri tespit edilmektedir.

Birinci bölümde (s. 7-85) ibadet ve ibadet nitelikli ahkâmın değişmezliğini ifade eden *taabbudîlik* anlayışının kavramsal ve teorik tarafı ele alınmaktadır. Taabbud kavramının tanımından başlanarak, dînî literatürde geçen taabbud kavramının biri dar, diğeri de geniş olmak üzere başlıca iki anlamda kullanıldığına işaret edilmektedir. Taabbud ile eş anlamli olarak kullanılan bazı kavramların da söz konusu kavramla ne kadar örtüşüp örtüşmediğinin tartışıldığı bu bölümde, taabbudî hükümlerin dînî dayanağı ve hükümlerde taabbudîlik anlayışının tarihi temelleri üzerinde genişçe durulmaktadır. Yine bu bölümde taabbudî hükümlerin ta'lil edilip edilemeyeceği de tartışılmakta, söz konusu hükümlerin sahası tespit edilmeye çalışılırken, bilinme yollarından da bahsedilmektedir.

Taabbudî hükümlerin özelliklerinin yer aldığı ikinci bölümde (s. 86-188) söz konusu hükümlerin, *kesin naslara dayanma, dinin aslına dahil olma, asılları itibariyle kıyasa ve değişmeye konu olmama...* gibi özelliklere sahip olduğu genişçe ele alınmaktadır.

Üçüncü bölüm (s. 189-281) güncel tartışmalara ayrılarak, dînî literatürde taabbudî hüküm kategorisinde görülen bazı hükümlerin gerçekten taabbudî olup olmadıkları ve değişmeye müsait bulunup bulunmadıkları açısından ele alınmaktadır. Bu bağlamda *âdetli kadının ibadeti, namaz vakitleri, hac ayları ve kurban* ele alınarak incelenmekte ve bu gibi dînî hükümlerin değişebileceği şeklindeki görüşlere de yer verilerek isabet edilen ve edilmeyen hususlar üzerinde durulmaktadır.

Zengin bir bibliyografyanın kullanıldığı eser aynı zamanda kendi sahasında bu formda yazılmış ilk telif olma özelliğini de taşımaktadır. Konuların temel usûl ve furû' kitaplarından hareketle ele alındığı bu eserde, yer yer önemli sayılabilecek tahlillerde bulunmakta ve farklı görüşler

verilerek tartışılmaktadır. Dinin değişmez alanını oluşturan hükümlerin tarihi süreçte taabbud kavramıyla ifade edildiği belirtilerek bu anlayışın İslâm hukuk düşüncesine etkileri üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda ictihada ve akli kullanmaya önemli bir yer veren İslâm dininin aklilik ve ictihadilik özelliğinin değişmezliği ifade eden böyle bir anlayışla nasıl bağdaştırılabileceğine de işaret edilmektedir. Taabbudî hükümlerin alanı tespit edilirken verilen bir tablo ile, taşıdığı taabbud anlamı bakımından hükümler tasnif edilmekte ve bu hükümlerin özellikle inanç, ibadet ve ahlak alanında bulunduğuna hatta bulunması gerektiğine sıklıkla işaret edilmektedir.

Sahasında önemli ve olumlu bir adım olan eserin bazı eksikliklerine de işaret etmek gerekmektedir. Konunun kendi planına göre ilk defa ve kendisi tarafından ele alındığının farkında olan yazar, böyle bir konunun netameli ve hassas olduğunu da kabul etmektedir (VI-VII). Konunun değişme açısından ele alınmış olmasının da yazarda bazı tedirginlikler meydana getirdiği görülmektedir. Bu sebeple bazen taabbud anlayışının savunulduğu, bazen de bu anlayışın İslâm hukuk düşüncesinde meydana getirdiği açmazlardan bahsedilmektedir. Kendi içinde çelişkili gibi görünen bu hususu yazar, taabbud alanının iyi tespit edilmesi ve taabbudî hükümlerin özelliklerinin doğru tespitiyle aşmaya çalışmaktadır. İslâm hukuk metodolojisinde yer alan kıyas ve ta'lil yönteminin taabbudî hükümlere de uygulanabileceğini kabul eden yazar, ancak bu durumun söz konusu hükümlerde subjektif bir anlayışa yol açacağını düşünmektedir. Onun için de taabbudî hükümleri değişme kuralının istisnası sayma ve böylece kendince daha ihtiyatlı olanı tercih etme yoluna gitmektedir. Adetli kadının ibadeti konusunda icmanın bağlayıcılığına vurgu yapan ve mevcut hükmün devamından yana görüş beyan eden yazarın bu görüşle tatmin olmadığı da anlaşılmaktadır. Zira daha sonra icmanın bağlayıcılığı konusundaki esnek görüşlerden hareketle farklı bir hükmün benimsenebileceğine de işaret etmektedir.

Bütün bunlara rağmen yazarın böyle hassas ve güncel konuyu mümkün oldukça birinci el kaynaklardan, yer yer de tahlil ve değerlendirmeler yapmak suretiyle ele almış olması önemli bir adım olarak sayılabilir ve eserin bu yönde yapılacak çalışmalara da yol gösterici özellikler taşıdığı da söylenebilir.